

ОНТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНЖЕНЕРНОЇ ОСВІТИ

Пономарьов О. С., Харченко А. О.

Національний технічний університет «ХПІ», м. Харків

Роль філософії інженерної освіти у забезпеченні матеріальних умов суспільного буття вимагає чіткого визначення її онтологічного статусу як специфічного феномену, від якого істотною мірою залежать напрямки й характер розвитку людської цивілізації. А це не так просто у зв'язку зі складністю та багатоаспектністю цього статусу. Дійсно, предмет онтології освіти поєднує проблеми буття самої інженерної освіти, буття студентів в цій освіті та буття педагога в ній. Кожен з цих аспектів слід розглядати не тільки в його сутнісному розумінні, але й у неперервному розвитку, зумовленому науково-технічним і соціальним прогресом та відповідними змінами як в системі індивідуальних і суспільних потреб людини.

Онтологічна особливість інженерної освіти, зумовлена динамізмом сучасного життя, полягає в підготовці фахівця не для сьогодення і навіть не для завтрашнього дня, а для майбутнього, характеру якого ми в принципі не можемо знати, і лише приблизно уявляємо його розмиті контури. Тому і зміст інженерної освіти не може адекватно відповідати характеру майбутньої діяльності випускників, що ускладнює осмислення глибинних зв'язків між буттям освіти і буттям студентів в ній і тим більш майбутньою діяльністю фахівців як одним з найістотніших проявів їхнього індивідуального і суспільного буття.

Буття людини нерозривно пов'язане з її активністю і діяльністю, без яких неможливе її існування і розвиток. Однак виконання нею певної діяльності вимагає пізнання і зовнішнього відносно неї світу, і самої себе. В сучасних умовах пізнання значною мірою відбувається в системі освіти. Хоча сама освіта дає знання про світ, виходячи не з безпосереднього його

пізнання студентами, а із вже опосередкованих результатів його пізнання попередніми поколіннями, осмислених, систематизованих та узагальнених в навчальній літературі, якою вони користуються при вивченні тієї чи іншої навчальної дисципліни. Така ситуація певною мірою призводить до втрати ними належної мотивації навчально-пізнавальної діяльності.

Усвідомлення цього факту свідчить, що онтологічні аспекти філософії освіти пов'язані з гносеологічними. Ці зв'язки зумовлені потрійною природою людини як істоти біологічної (тобто природної), соціальної і духовної. Вони ж визначають і завдання освіти з освоєння людиною зовнішнього світу. Тому освіта і спрямована на забезпечення пізнання і розуміння нею закономірностей функціонування як природи, соціуму і духовно-культурної сфери, так і самої людини та її підготовки до успішного життя і розвитку на основі отриманої системи знань.

Свого часу І. Кант писав, що «дія предмета на здатність уявлення, оскільки ми піддаємося його дії, є *відчуття*. Ті споглядання, які відносяться до предмета за допомогою відчуття, називаються *емпіричними*. Невизначений предмет емпіричного споглядання називається *явищем*» [2, с. 50]. Сучасна ж освіта практично виключає чуттєві засоби з пізнавальних процесів. Тому розуміння наведених зв'язків стає особливо важливим для майбутніх інженерів, оскільки в межах технократичного мислення їм доведеться складно орієнтувати свою діяльність не просто на техніку, а на її служіння людини та задоволенню її індивідуальних і суспільних потреб.

Енциклопедія освіти визначає сутність освіти як «процес і результат засвоєння особистістю певної системи наукових знань, практичних умінь і навичок і пов'язаного з ними того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості» [1, с. 614].

Результатом діяльності людини, одного з проявів її буття і життєвої активності, посиленої отриманими в освіті знаннями, вміннями й досвідом, є створення множини артефактів, своєрідної «другої природи», технічної сфери. Її існування і розвиток відкриває принципово нову низку онтологічних проблем. Дійсно, вона виходить з-під контролю людини як свого творця і функціонує за власними закономірностями, істотно впливає, часто негативно, на людину і навколишнє середовище і навіть створює реальну загрозу глобальної техногенної катастрофи. Вона ставить під сумнів саму можливість подальшого існування цивілізації. Тому майбутнім інженерам вкрай важливо розуміти, що на буття людини істотний відбиток накладає не тільки техносфера й буття артефактів, але й природне середовище, з яким необхідно гармонізувати техніку й технологію.

Це зумовлює необхідність постановки перед інженерною освітою ще однієї групи надзвичайно важливих завдань з прищеплення студентам чіткої екологічної свідомості й відчуття особистої відповідальності за можливі

результати і наслідки їхньої діяльності і прийняття ризикованих рішень, уміння і прагнення до гармонізації відносин в системі «людина – суспільство – природа – техносфера». Та й при філософському аналізі форм буття слід мати на увазі, що буття речей, процесів, станів і явищ є не тільки суто природним, а й стосується речей і процесів, створених людиною і тісно пов'язаних з її індивідуальним і суспільним буттям.

Аналізуючи основні характеристики форм буття, можна узагальнено стверджувати, що розвиток і філософії, і природничих наук істотно розширив їх традиційний спектр. Стосовно буття природи сучасне світорозуміння спирається, як пише В. В. Юдін, на три такі фундаментальні характеристики природи: системність, універсальний еволюціонізм та самоорганізація. Сучасна філософська думка, за його словами, «вбачає у природі не речі, в яких проявляється той чи інший субстрат, а *системи*, сутність яких визначається способом взаємодії елементів, тобто структурою». Саме системно-структурна організація забезпечує як розмаїття світу, так і його єдність та стійкість. Іншою важливою характеристикою природного буття є здатність до еволюції, причому цей феномен є не локальним, а універсальним.

Універсальними є й механізми еволюції, одним з яких виступає самоорганізація, яка полягає у спонтанному переході складних відкритих нерівноважних дисипативних систем, що перебувають у полі дії множини чинників різної природи, на більш високий рівень організації і порядку. Їх дослідження використовує постнекласичну методологію і принципи синергетики. Характерно, що такими системами є і людина, і сама освіта. Завдяки їх складності й відкритості, як і наявності величезної множини впливів в процесі їх взаємодії чітко проявляються синергетичні властивості самоорганізації, саморозвитку і самоуправління, що інколи призводить зовсім не до тих результатів, які перед ними ставилися і які очікувалися. Справа в тім, що серед джерел впливу певне місце посідають ірраціональні чинники.

За К. Ясперсом, світ у своїй цілісності, як єдиний та замкнений, не тільки вислизає від пізнання, але і взагалі не існує для нас як несуперечливий і доступний досвіду. Тому аналіз буття кожного об'єкта чи явища має враховувати і його суперечливість, і відсутність можливості до кінця його пізнати в процесі досвіду. Це цілком стосується й суперечливого буття інженерної освіти, яка постійно розвивається, в тому числі й за допомогою філософського осмислення світу, людини, її цілей і призначення та місця у світі. Як стверджував Х. Ортега-і-Гассет, головна мета філософії – намагання пізнати Універсам, або все суще.

Література: 1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с. 2. Кант І. Критика чистого розуму. – Симферополь : Реноме, 2003. – 464 с.